PLEDOARII PENTRU O ŞTIINŢĂ A EDITĂRII CĂRŢILOR

Vasile MALANEŢCHI

Deşi au trecut deja două decenii de la desprinderea Republicii Moldova de URSS (1991), sechelele aflării populaţiei de aici în cadrul statului sovietic se mai resimt în modul de gândire şi de exprimare. Şi în domeniul cercetării ştiinţifice a rămas în uz o serie de concepte şi noţiuni uşor perimate sau de-a dreptul expirate. Sistemul de noţiuni şi termeni ce vizează *sfera activităţii editoriale*, pătruns în limbajul ştiinţific în perioada sovietică, nu face excepţie, fie că este vorba chiar de numele generic al domeniului sau, în particular, doar de unele elemente, fie că avem de faţă anumite practici uzuale.

În tradiţia cultural-ştiinţifică sovietică, bunăoară, nu s-a găsit un termen distinct pentru disciplina responsabilă de stucturarea cunoştinţelor privind conceperea, pregătirea pentru publicare şi difuzarea cărţilor, astfel că aceasta poartă, cu titlu de împrumut, acelaşi nume cu industria respectivă – *Издательское дело* (la noi, i s-a zis *Activitatea editorială*) sau *Книгоиздание* (*Editarea de carte*). În responsabilitatea acestei ştiinţe, considerată parte componentă a *Bibliologiei* (*Книговедение*; în rusă a pătruns şi termenul *Библиология*, utilizat însă cu frecvenţă redusă) intră studiul diacronic şi sincronic al problemelor legate de procesul redacţional-editorial (selectarea autorilor şi a operelor pentru editare, tehnicile de scriere, redactare, traducere şi pregătire a manuscriselor pentru tipar), de execuţia poligrafică (tirajarea), difuzarea şi punerea în vânzare a cărţilor.

Constatăm, aşadar, că termenul *Activitatea editorială*, pătruns în uzul cetăţenilor din RM prin traducere literală din limba rusă, a ajuns, iată, să desemneze concomitent şi ramura industrială de resort, şi domeniul de cercetare ştiinţifică asimilat acesteia, şi ciclul complex de discipline instructiv-didactice din învăţământul superior preocupat de pregătirea specialiştilor pentru sfera respectivă de producţie. O astfel de utilizare a termenului ni se pare abuzivă, pentru că generează confuzie, pe de o parte, şi sfidează tradiţia terminologică autohtonă, pe de altă parte. Cum am putea soluţiona cazul? În spaţiul cultural românesc, în ultimul timp, întâlnim noţiunea *Activitatea editorială* folosită ca element biobibliografic în CV-urile, prezentate la angajarea în câmpul muncii sau cu alte ocazii legate de promovarea în funcţii eligibile. La compartimentul respectiv, autorii îşi transcriu, în ordine cronologică, titlurile de lucrări ştiinţifice sau de opere literar-artistice publicate. Cu acelaşi sens, termenul este utilizat şi de unele instituţii publice, fiind vorba, iarăşi, de liste bibliografice ale ediţiilor (cărţi, publicaţii periodice sau materiale publicitare) tipărite. În ambele cazuri, *Activitatea editorială* are sensul de domeniu ţinând exclusiv de joburi sau de sfera de producţie, şi nu de cea a cercetării ştiinţifice. În schimb, când vine vorba despre aspectul ştiinţific-didactic al profesiunii este folosit termenul *Editologie*.

Exemplele atestate în publicaţii periodice din diverse laturi ale spaţiului românesc sunt edificatoare pentru această realitate ce se reliefează tot mai pregnant în gândirea şi practica noţională românească a domeniului. Iată câteva exemple spicuite aleatoriu din presa ultimilor ani:

1) În articolul „Harababură editorială în colecția *Scriitori la ei acasă*, poetul George Vulturescu afirmă: „Dacă deasupra mormintelor, unde cei îngropați nu-şi pot odihni sufletele, dansează, în noapte, flăcări, în amiaza zilei, deasupra cărților unor scriitori dispăruți «dansează» cu nesimțire cămătari şi veleitari în *editologie*...” [1].

2) Dintr-un articol semnat de Călin Vlasie, „Un cod de corectă practică editorială pe care să-l respecte toți editorii, şi mari şi mici, e absolut obligatoriu”, aflăm că „o parte semnificativă a crizei actuale a culturii scrise se datorează lipsei de cultură editorială a editorilor” şi că fenomenul se datorează „lipsei de studii temeinice de *editologie*”. Urmează concluzia-imperativ: „O secție de *editologie*, chiar o facultate, ar fi foarte necesară…” [2].

3) Într-o recenzie a istoricului şi criticului literar Theodor Codreanu de la Huşi la una din cărțile Aureliei Rusu, termenul *editologie* apare tocmai de cinci ori: a) „Formată la *şcoala editologică a lui Perpessicius,* [Aurelia Rusu] s-a dăruit nu mai puțin de trei decenii cercetării manuscriselor eminesciene”; b) „*activitatea editologică* este departe de a se fi restrâns la Eminescu”; c) „a rămas în spațiul rezistenței autentice în cultura națională, nefăcând concesii valului de *demitizări* în ce-l privește pe Eminescu şi nici *fanteziilor editologice* de tip Petru Creția…”; d) „acest studiu deschide o nouă etapă în evoluția scrisului Aureliei Rusu, strâns legată însă de *experiența editologică*: aceea de interpretare a operei eminesciene”; e) „Până şi la Academie editarea facsimilelor manuscriselor a constituit o strădanie personală a lui Eugen Simion, acesta nebeneficiind de sprijinul *profesioniştilor în editologie*, ținuți departe, pentru a se constata, cum o face Aurelia Rusu, că, lipsite de *transliterarea* textelor, aceste volume reprezintă o anumită nefuncționalitate, silindu-i pe cercetători să reia truda lecțiunilor, dat fiind că multe pagini şi cuvinte s-au degradat” [3].

4) Răzvan Voncu, într-o cronică la ediția Nicolae Iorga, *Scrisori de femei*, prefață de Silvia Colfescu, Bucureşti, Editura „Vremea”, 2011, publicată în „România literară”, scoate în evidență, curajos, carențele lucrării recenzate, considerând că „prezenta ediție a cărții este lamentabilă”; că realmente ea „nu întruneşte nici măcar criteriile ştiințifice minime pentru a fi considerată o ediție”; ca, în fine, să concluzioneze că „avem de-a face cu un eşec editorial de proporții şi cu o demonstrație practică despre cum nu se face o ediție. Cum am mai spus şi cu alte ocazii, în *materie de editologie* nu e suficientă bunăvoința. E necesară şi o particulară competență…” [4].

În toate exemplele citate *supra*, termenul *Editologie* este întrebuințat (şi) cu sensul de *ştiință a editării cărților,* sens atestat deja şi în unele din cele mai noi dicționare explicative ale limbii române [5]. Să se observe că – utilizat cu acest sens – termenul *Editologie* se intersectează cu noțiunea de *Textologie* – o disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor respective în ediții postume (DEXI, p.2011). În praxisul cultural-ştiințific românesc, terenul a fost explorat cu începere din

sec.XVIII [6], dar a devenit o preocupare constantă în veacul următor, când cei dintâi istorici profesionişti s-au arătat interesaţi de publicarea letopiseţelor ca surse documentare şi a altor monumente de limbă şi literatură veche, fără ca experienţa respectivă să fi fost sintetizată în vreo lucrare cu caracter ştiinţific-teoretic. Profesorul bizantinolog Demostene Russo (1869-1938), căruia îi aparţine meritul de a fi publicat primul studiu consacrat acestei problematici în spaţiul românesc, *Critica textelor şi tehnica ediţiilor* (1912), constata cu multă amărăciune: „Lucrarea de faţă e prima în felul ei în limba română şi trebuie privită ca o încercare cu scăderi şi lacune pe care eu cel dintâi le recunosc. Greutăţile cu care am avut de luptat au fost numeroase; e de ajuns să relevez că nici măcar termenii tehnici, referitori la recesiunea textelor, n-au fost românizaţi până astăzi şi că predomină în întrebuinţarea lor o confuzie neexplicabilă..." [7].

În pofida vechimii sale de cca un secol, tratatul de „metodologie filologică", cum este considerat şi astăzi, al lui D.Russo rămâne de mare actualitate, multe din observaţiile, constatările şi aserţiunile savantului fiind demne de luat în considerare. Chiar dacă autorul nu s-a gândit la convertirea vastelor sale cunoştinţe într-o disciplină ştiinţifică, *Critica textelor şi tehnica ediţiilor* conţine germenii ambelor discipline luate aici în discuţie: *Textologia*, pe de o parte, şi *Editologia*, pe de altă parte. Dacă cea dintâi, *Textologia*, a fost omologată ca ştiinţă, *Editologia* îşi mai aşteaptă rândul...

Referinţe:

1. http://ovidiupecican.wordpress.com/2011/01/27/george-vulturescu-%E2%80%9 Eharababura-editoriala%E2%80%9D/. George Vulturescu este poet, publicist şi editor, director al revistei „Poesis" din Satu Mare. Accesat la 20 martie 2013.
2. În: *Mozaicul. Revistă de cultură*, fondată la Craiova, în 1838, de Constantin Lecca. Serie nouă, anul XIV, nr.10, 2011.
   Disponibil pe: http://revista-mozaicul.ro/vlasie10.html. Accesat la 10 mai 2012. Călin Vlasie, poet şi publicist, este proprietar şi director general al Editurii „Paralela 45" şi redactor-şef al revistei „Calende" din Piteşti.
3. CODREANU, Theodor. *Aurelia Rusu şi prestigiul eminescologiei*. În: *Limba română*, anul XIX, nr.5-6, 2009. Vezi şi: http://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=403.
4. *România literară*, nr. 8 din 24 februarie-1 martie 2012. Disponibil pe: http://www. romlit.ro/iorga_feminist. Accesat la 21 mai 2012. Răzvan Voncu este eseist, critic literar, traducător şi editor bucureştean născut la Constanţa.
5. *Dicţionar explicativ ilustrat al limbii române*. Chişinău: Arc şi Gunivas, 2007, p.629.
6. Prima încercare de ediţie critică a fost iniţiată, în 1723, de Nicolae Mavrocordat (1680-1730), domnitor în câteva rânduri al Moldovei şi al Ţării Româneşti, cunoscut bibliofil şi literat. Cartea s-a tipărit la Bucureşti, prin colaţionarea textului a trei versiuni, în următoarele circumstanţe: cărturarul, dispunând de 2 ex. în manuscris, unul pe pergament şi altul pe hârtie, ale unei scrieri exegetice a Sf. Chiril al Alexandriei, a primit, la solicitarea sa, încă unul de la Hrisant Notara, patriarhul Ierusalimului, Lucrarea fiind imprimată în fascicule.
7. RUSSO, D. Critica textelor şi tehnica ediţiilor. Extras din Buletinul Comisiei istorice a României, I, Atelierele Grafice Socec & Co, Bucureşti, 1912. Citat după ediţia: Russo, D. *Studii istorice greco-romane*. Opere postume publicate supt îngrijirea lui Constantin C. Giurescu, tom.II, Bucureşti, 1939, p.548.